

КОРОНАВИРУСТЫҚ ИНФЕКЦИЯНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРҒА ӘСЕРІ

Базылова А.Р., Амангелді Ж.А.

Ғылыми жетекшісі: г.ғ.м., оқытушы Зипатолла Ш.К.
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Электрондық адресі: bazylova.akniyet@mail.ru
Қарағанды қ.

Кіріспе. Коронавирустың халықаралық қатынастарға әсері. Тарих бізге бұрын болған пандемиялардың халықаралық қатынастарға әр түрлі әсер еткен саяси коннотациялары болғанын еске салады. Мысалы, «Испан тұмауы» (1918-1920) Испанияда емес, Америкада басталды. Бірінші жағдай 1918 жылы наурызда Канзастағы әскери базада тіркелді (Воган, 1921). Саяси себептерге байланысты бұл пандемия Американың беделіне нұқсан келтірмеу үшін Испанияға тағайындалды. Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде тұмау пайда болды. Бірде-бір ел өзінің саяси имиджін қорғау үшін өз шекараларында инфекция жағдайлары туралы хабарлаған жоқ. Испания соғысқа белсенді қатыспағандықтан, ол өз есептерінде ашық болды және осылайша көптеген жағдайлар туралы хабарлады. Бұл аурудың Испанияда аккредиттелуіне және «испан тұмауы» деп аталуына әкелді [1]. Ауруға шалдыққан басқа елдер Қытай, Ұлыбритания және Франция болды. Сондықтан коронавирустық пандемия халықаралық қатынастарға әсер етіп, айыптауға себеп болғаны таңқаларлық емес. Бұл ойын бұрын да ойналған. Коронавирустың халықаралық қатынастарды қолдағаны да, қайта құрғаны да күмән тудырмайды – бұл елге байланысты. Бұл тұрғыда кейбір қатынастар бастапқыда қалыптасқан кезде пандемия басталған кезде күшейе түсті, ал басқалары елдерде бұрын болған саяси келіспеушіліктер болған жағдайларда нашарлады. Көрсету үшін біз коронавирустың халықаралық қатынастарға бір-бірінен оң және теріс әсерін қарастырамыз [8].

Оң әсер:

Бұлтартпас факт – елдер пандемияны халықаралық қатынастарды қасақана нығайту үшін пайдаланды. Мысал-басқа елдерге медициналық көмек көрсетудің ұзақ тарихы бар Куба. Бұл халықаралық қатынастар саласында «медициналық интернационализм» деп аталады [2]. Өткен тәжірибеге сүйене отырып, Куба көмек қолын созып, 20-дан астам елге өз дәрігерлерін жіберді. Олардың бірі – Оңтүстік Африка, онда әр түрлі салада мамандандырылған екі жүзден астам дәрігер Оңтүстік Африка жағалауына қонды. Оңтүстік Африка үкіметі Кубалық дәрігерлерді Оңтүстік Африкаға жеткізу үшін жіберген ұшақ Оңтүстік Африка үкіметі Кубаға берген медициналық құралдармен толтырылғанын атап өткен жөн. Елдің өзінде олар жетіспесе де, бұл тұрғыда коронавирустық пандемия Оңтүстік Африка мен Куба арасындағы қарым-қатынасты сақтады. Куба мен Оңтүстік Африка арасындағы екі жақты қатынастардың тамыры терең. Африка ұлттық конгресі (ҚХА) 1961 жылы 16 желтоқсанда «Умхонто Весизве» (Ұлт найзасы) әскери қанатын құра отырып, ресми түрде қарулы күресті бастау туралы шешім қабылдағаннан кейін, ҚХА мен коммунистік әлем жақындады. Бұған Социалистік тәртіпті жақтаушылардың бірі болған Кубамен берік қарым-қатынас кірді. 1980 жылдары Оңтүстік Африкада апартеидке қарсы тиімді және тиімсіз санкциялар енгізілді [3]. Мақсатқа жету үшін ҚХА сүйенген елдердің арасында Куба болды. Апартеидтен аман қалған мемлекетте билікке келгенге дейін жер аударылған ҚХА Кубаның марқұм президенті Фидель Кастромен қарым-қатынасын нығайтты. Кейбір азаттық күрескерлері Кубада әскери дайындықтан өтті. Бұл қарым-қатынас 1994 жылы ҚХА билікке келгенге дейін жалғасты. Президент Кастро азат етілген Оңтүстік Африканың Бірінші Президенті ретінде Нельсон Манделаның Тарихи инаугурациясына ие болған мәртебелі адамдардың бірі болды. Ол келгеннен кейін алған жылы қабылдауы осы берік байланыстардың дәлелі болды. Сол жылы (1994) Куба Преторияда өзінің елшілігін ашты. Келесі жылы (1995) Оңтүстік Африка Кубаның Гавана қаласында елшілігін ашып, өзінің мәртебесіне ие болды. Апартеидтен кейінгі жылдары Оңтүстік Африка үкіметі Кубамен ынтымақтастық туралы бірқатар келісімдер жасады. Осы келісімдерде қамтылған

салалардың қатарына сауда, денсаулық сақтау және спорт жатады. 1994 жылдан бастап Оңтүстік Африка президенттері Кубамен жақсы қарым-қатынаста болды. Жоғарыда айтылғандай, ынтымақтастықтың бір саласы-медицина саласы [1][2][6].

Шын мәнінде, 1993 жылы екі Кубалық дәрігер еркін мемлекет провинциясының құрамына кіретін Блумфонтейндегі Ботхабелода алғашқы медициналық-санитарлық көмек жүйесін құрды. Бұл қимыл Кубаның медициналық саладағы апартеидтен кейін Оңтүстік Африкамен берік қарым-қатынас орнататынының алғашқы белгілерін көрсетті. Шынында да, 1995 жылдың қарашасында Куба мен сол кездегі Оңтүстік Африка Денсаулық сақтау министрі Н. Косасасана Дламини-Зума арасында денсаулық сақтау саласындағы ынтымақтастық туралы алғашқы ресми келісімге қол қойылды [3]. Келісім сәйкесінше 1997 және 2001 жылдары жаңартылды және кеңейтілді. Содан бері Оңтүстік Африканың көптеген студенттері Кубада дәрігер ретінде оқыды. Бұған дейін Кубалық дәрігерлер көмек көрсету үшін Оңтүстік Африкаға келген. Жақында бұрынғы президент Джейкоб Зума Кубаға медициналық мақсатта келді. Бұл Оңтүстік Африканың Кубадағы медициналық интернационализм саясатын ұстанатындығының тағы бір көрінісі болды. Коронавирустан кейін Оңтүстік Африкаға 200-ден астам Кубалық дәрігерлердің келуі екі ел арасындағы қарым-қатынастың жалғасуы мен нығаюын көрсетеді. Оңтүстік Африкамен ұзақ жылдар бойы қалыптасқан және денсаулық сақтау секторынан тыс берік қарым-қатынастармен шектелмей, Куба басқа елдермен қарым-қатынасты нығайту және нығайту үшін медицина саласындағы күшті жақтарын пайдаланды. Осындай елдердің бірі-Венесуэла. Президент Уго Чавес кезінде Венесуэла Президент Кастро Үкіметімен тығыз байланыста болды. Қазіргі жаһандық пандемия Кубаға медициналық интернационализм жобасын әлемнің жиырмадан астам еліне бағыттауға мүмкіндік берді. Олардың арасында Катар мен Италия бар.

Басқа елдер де пандемияны дипломатиялық байланыстарды нығайту үшін пайдаланды. Covid-19 тиімді құрал екенін жариялағаннан кейін Мадагаскар Танзания, Гвинея-Бисау және Конго-Бразавиль сияқты Африканың басқа елдерінде жақсы қабылдауға қол жеткізді. Екінші жағынан, Оңтүстік Африка медициналық тестілеуге көмек көрсетуді ұсынды. Бұл Covid-19 елдердің тығыз қарым-қатынасы үшін кеңістік құрған кейбір мысалдар. Әр түрлі елдер ақпаратпен, материалдық және қаржылық ресурстармен, сондай-ақ тәжірибемен алмасады. АҚШ үкіметі Оңтүстік Африкаға 1000 желдеткіш сыйға тартты. Мұндай көмек әрқашан халықаралық қатынастарды жақсартады және қолдайды. Алайда, коронавирустық пандемия халықаралық қатынастарға оң әсер еткенімен, бұл қатынастарға теріс әсер еткен жағдайлар бар [6][11][12].

Теріс әсер:

Кейбір мысалдар коронавирустың халықаралық қатынастарға кері әсерін де көрсетеді. Алайда, бұл қарым-қатынастардың кейбіреулері пандемия басталғанға дейін нашар болғанын, бірақ оның басталуымен одан әрі нашарлағанын атап өткен жөн. Мысалы, Кубаның мейірімді қимылын немесе медициналық интернационализмін бәрі бірдей қабылдамады, бұл Куба мен кейбір елдер арасындағы қарым-қатынастың одан әрі нашарлауына ықпал етті. Оңтүстік Африка мен Катар Кубалық дәрігерлердің өз жағалауларына келуін атап өтіп, Куба Үкіметіне құрмет көрсеткен кезде (және кейбір медициналық мамандар мен саясаткерлер бұл қадамды құптамады), Америка басқаша пікірде болды. Президент Трамп әкімшілігі Кубалық дәрігерлерді қабылдаған елдерді сынға алды. Кубалық дәрігерлерді қабылдағаны үшін Оңтүстік Африка мен Катарға қатыгез шабуыл жасаған АҚШ Мемлекеттік хатшысы Майк Помпео келтірді. Ол Кубаны «пандемиядан пайда көрді» деп айыптады және басқа елдерді олардың көмегін қабылдаудан бас тартуға шақырды. Помпео: «біз Гаванада Кубалық медицина қызметкерлерін пайдалануды жалғастыру үшін коронавирустық пандемияны қалай пайдаланғанымызды байқадық», - деді [5]. Бұл айыптау Кубалық жұмыс күшімен ынтымақтастықтың көрінісі ретінде ұсынылғанымен, шындық мынада: Америка үкіметі Кубаны қудалауға ұмтылатын өзінің ескі саяси күн тәртібін алға жылжытуда. Президент Трамп 2016 жылғы американдық сайлаудан кейін қызметке кіріскеннен бері ол бұрынғы президент Барак Обаманың Кубамен қарым-қатынас орнатудағы барлық жетістіктерін жоққа шығарды [6].

Тағы бір дипломатиялық мәселе-президент Трамп әкімшілігінің Қытай мен Ресейге "коронавирустық пандемия туралы жалған ақпарат тарату үшін ынтымақтастықты жандандырды" деп айыптады. Леа Габриэль, жаһандық үгіт-насихатты қадағалауға уәкілетті мемлекеттік департаменттің жаһандық өзара іс-қимыл орталығының үйлестірушісі «Covid-19 дағдарысына дейін де біз Ресей мен ҚХР арасындағы үгіт-насихат саласындағы үйлестірудің белгілі бір деңгейін бағаладық» деп мәлімдеді. Ол «осы пандемиямен ынтымақтастық тез жеделдеді» деп жалғастырды. Бұл коронавирустың көзі ҚХР-да орналасқан АҚШ зертханасы деп мәлімдеген екі елге (Қытай мен Ресей) қатысты үгіт-насихат хабарламасына жауап ретінде жасалды. Осы мәлімдемеге сәйкес, Вашингтон Қытайға іштен зиян келтіру үшін осы стратегияға жүгінді[7].

Қорытынды:

– Бұқаралық ақпарат құралдары қоғамдағы саяси үдерістерге және қазіргі халықаралық қатынастарға әртүрлі әсер етіп, әлемнің дамуы мен өзгеруінде ерекше орын алады. Дамыған елдердің көпшілігі бұқаралық ақпарат құралдарының осы артықшылықтарын мойындай отырып, оларды ішкі және сыртқы саясаттарында пайдаланады.

– Ғаламтор халықаралық қатынастарға біздің назарымызды арттырды, өйткені оның бұл қатынастарға ықпалы өлшеусіз өсті. Сонымен қатар, интернет үкімет пен қоғам арасында, сондай-ақ орталық пен аймақтар арасында пікір алмасу механизмін қамтамасыз етеді. Мемлекет пен бұқаралық ақпарат құралдарының өзара әрекеттесуінің негізгі мақсаты – билік органдарының қызметі туралы ақпарат беру. Бұқаралық коммуникация саясаттың ажырамас бөлігіне айналды. Билік субъектілері, мемлекет, азаматтар және саяси өмір элементтері арасындағы байланыс пен алмасуды қамтамасыз ету саясатты дамытудың негізгі шарттарының бірі болып табылады.

– Бүгінгі таңда телевидение – әлемдік ақпараттық кеңістіктегі ақпараттық саясаттың ең тиімді құралы. Теледидар мен ғаламтор ақпараттық кеңістіктің құрылуы мен қызмет етуінде басты рөл атқарады. Заманауи үдерістегі БАҚ-тың орны мен рөлі туралы зерттеулерді қорытындылай келе, БАҚ қазіргі халықаралық қатынастардағы жаһандық дамудың негізгі объектілерінің біріне айналып отырғанын атап өткен жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Altshull H. Agents of the Power: the role of the news media in human affairs.-N.Y. -L., 1984. -P. 276-277.
2. Bild Newspaper (2020). British think tank, German Newspaper call for compensation. Available at <https://artsakhpress.am/eng/news/124827/germany's-largest-paper-to-chinas-president-youre-endangering-the-world.html> Accessed 10 May 2020.
3. Coronavirus in China; Allein wird China nicht gesund, ZEIT online, 2020-03-23.
4. J. Herbert Attershall, The Media of Power - The Role of the Press in Human Affairs, 1989, p. 2
5. Jensen. K.Introduction //A Handbook of Media and Communication Research / Ed. by K. Jense. - Routledge, 2004.
6. Madiba T (2020). US government donates 1000 ventilators to South Africa. Creamer Media's Engineering News, 12 May.
7. Merkel and the EU Trapped Between China and the U.S, Spiegel Online International, 2020-06-04.
8. Raymond Dawson, The Chinese Chameleon : An Analysis of European Conceptions of Chinese Civilization , London: Oxford University Press,1967,p.2.
9. Sparks C. Communism, Capitalism and Mass Media. / C.Sparks, A.Reading. -L., 1998. - P.52.
10. Williams R. Communications. -L., 1982. - P.92.
11. Scientific American, 25 January. Available at <https://www.scientificamerican.com/article/ancient-athenian-plague-p/> Accessed on 31 May 2020.
12. Samal J (2014). A Historical Exploration of Pandemics of Some Selected Diseases in the World. International Journal of Health Sciences and Research 4(2):165-169.